

Obecné právní dějiny

Moderní kodifikace

Ladislav Vojáček

Kodifikace – zákon – zákoník

- = velký a soustavný legislativní celek, resp. rozsáhlý zákon komplexně zahrnující právní normy určitého právního odvětví (či oblasti práva)
- zákon a zákoník poměrně nové pojmy
- zákoník = obsáhlý, komplexní zákon = synonymum kodifikace
- (u nás dříve „práva“)

Tradičně kodifikovaná odvětví

- občanské (soukromé) právo
- trestní právo
- obchodní právo
- občanské soudní řízení
- trestní řízení

Soukromé a občanské právo

- v 18. a na začátku 19. století tyto pojmy v podstatě splývaly
  - dnes: „soukromé právo“ nadřazené „občanskému právu“
- ➔
- OZ dříve: komplexně soukromé právo = i PP, RP a ObchP obligační
  - nedávno: koncentrace na majetkové vztahy
  - nový český OZ: vůdčí předpis s. p.

Předchůdci velkých kodifikací – starověk

- soupisy obyčejového práva
  - sumerské zákony krále Urnammu (konec 3. tis. př. n. l.)
  - akkadské Bilalamovy zákony (zač. 2. tisíciletí)
  - Chamurappiho zákoník (začátek 2. tisíciletí)
  - egyptské hepu (hep)
  - izraelská Kniha smlouvy z 9. nebo začátku 8. st. př. n. l.
  - *Lex duodecim tabularum*
- Edictum perpetuum Hadriani (kol. 130; Salvius Julianus)
- Corpus iuris civilis (*Tria volumnia, CIC*)

Vydání CIC z roku 1757

C O R P U S J U R I S C I V I L I S J U S T I N I A N E I .

ADJECTIS RECENTIORIBUS

QUORUNDAM IMPERATORUM CONSTITUTIONIBUS,
ET CONSUEUDINIBUS FEUDORUM:

Nec omiffis Canonibus , qui vulgo Apostolici crediti sunt:

Item adjectis , quæ hodie superfunt,

VETERUM MONUMENTIS,

Videlicet

LEGUM XII. TABULARUM, INSTITUTIONUM CAJI,
TITULORUM ULPANI, ET SENTENTIARUM PAULI.

Adjectis demum

UNIVERSARUM LEGUM COLLATIONIBUS, ET ARGUMENTIS.

T O M U S I I .

TORNYAI JÁNOS MÚZEUM Hédmész-dórhely	
Szükséglet:	
Beosztás:	H-760
Leírás:	4663

AUGUSTÆ TAURINORUM, MDCCLVII.

EX TYPOGRAPHIA REGIA.

Předchůdci velkých kodifikací – středověk a počátek novověku

- *leges barbarorum* (*Lex Salica*)
- *Libri feudorum* (pol. 12. st.)
- zemské zákoníky (např. *Maiestas Carolina* Karla IV., Vladislavské zemské zřízení)
- *Constitutio criminalis Carolina* (1532)
- kodifikace kanonického práva (CIC)

Corpus iuris canonici (1140 až 1500)

= šest velkých sbírek

- Decretum Gratiani
  - Liber extra
  - Liber sextus
  - Clementinae (constitutiones)
  - Extravagantes Ioannis Papae XXII.
  - Extravagantes communes
- Codex iuris canonici (1917, 1983)

Corpus iuris Canonici

Funkce starších kodifikací

- *„jasné, správné a úplné porozumění právu“*, ale i
- odraz moci a reprezentace
- později nástroj i výsledek soupeření
  - mezi panovníkem a stavy
  - mezi stavy navzájem

Zdroje moderního občanského práva

- přirozenoprávní koncepce
- recipované římské právo
- městské právo

Přirozenoprávní škola a kodifikace

- velmi stará idea hledání správného práva jako korektivu platného práva
- zdroj v Boží vůli, přírodě či rozumu
- od 17. století racionalistické pojetí
  - = rozumově lze poznat a také je systematicky uspořádat obecně platná a nadčasová právní pravidla
  - = východisko osvícenských kodifikačních snah

„Věčné přirozenoprávní pravdy“

- právo má být spravedlivé
- všem měřit stejně
- odpovídat podmínkám země, pro kterou je vydáno
- má být jasné a srozumitelné

Přirozenoprávní myšlení („právnícké“)

- Hugo Grotius
- německá trojice
  - Samuel Pufendorf
  - Christian Thomasius a Christian Wolff = soukromoprávní témata
- Immanuel Kant

Hugo Grotius

(1583 – 1645)

*Mare Liberum,
De iure belli ac pacis*
(O právu války a
míru)

Samuel Puffendorf (1632 – 1694)

Samuel Puffendorf.

Engraver 1640-80.

OF THE
L A W
OF
N A T U R E
AND
N A T I O N S.

Eight BOOKS.

Written in **L A T I N** by the Baron **PUFFENDORF**,
Counsellor of State to his late *Swedish* Maje-
sty, and to the late King of *Prussia*.

Done into **E N G L I S H** by **BASIL KENNETT, D.D.**
late President of *Corpus Christi* College in *Oxford*.

To which are added
All the large **NOTES** of Mr. **BARBEYRAC**,
Translated from the best **EDITION**;
Together with Large **T A B L E S** to the Whole.

The **FOURTH EDITION**, carefully Corrected.

To which is now prefixed
Mr. **BARBEYRAC**'s Prefatory **DISCOURSE**,
C O N T A I N I N G
An Historical and Critical Account of the **SCIENCE** of
MORALITY, and the Progress it has made in the World, from the
earliest Times down to the Publication of this Work.

Done into **E N G L I S H** by Mr. **CAREW** of *Lincoln's-Inn*.

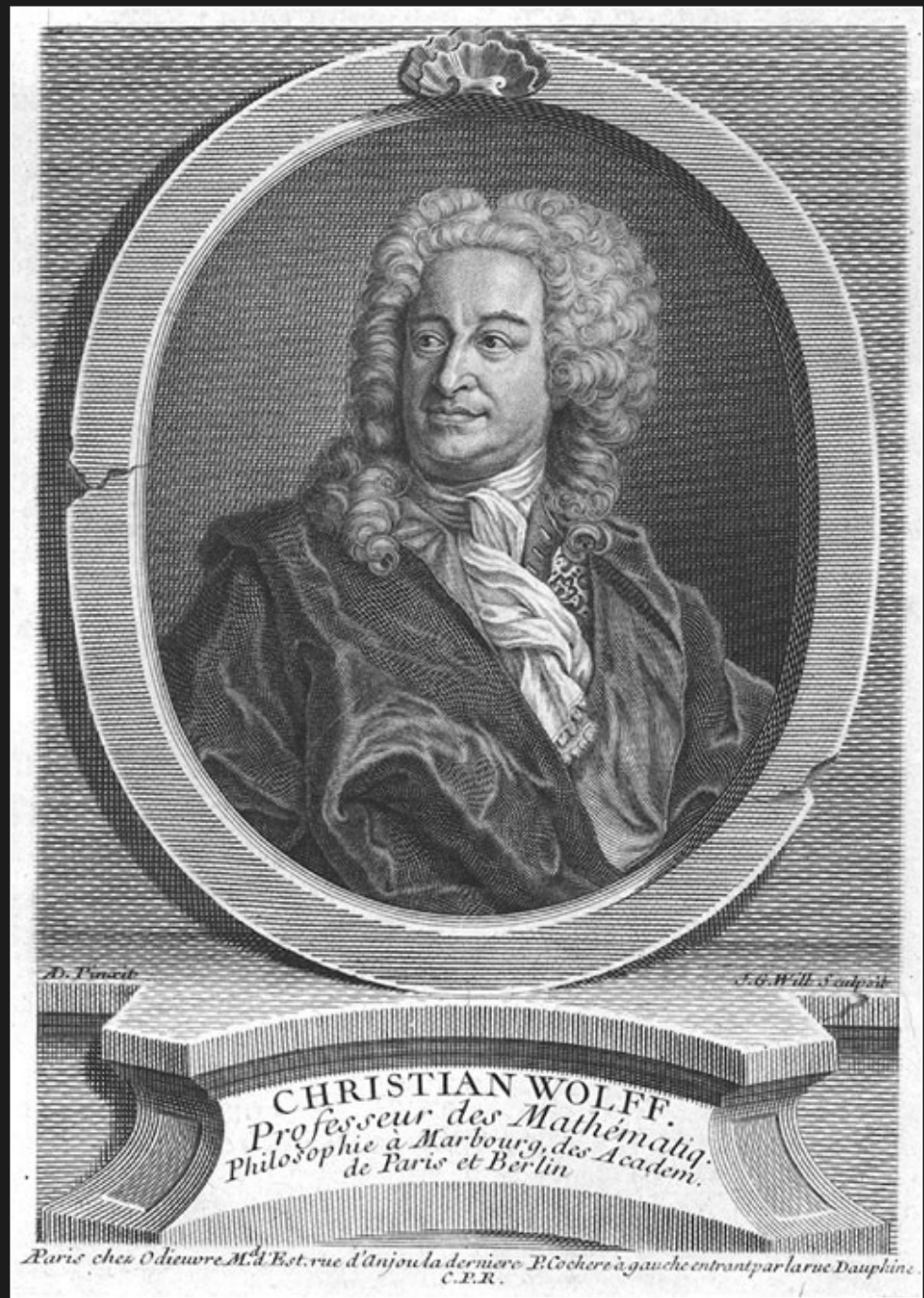
L O N D O N :
Printed for J. WATSON, R. WILKIN, J. and J. BODWICK, S. BAY,
T. WARD, and T. OSBORN.
MDCCLXXXIX.

Ch. Thomasius (1655 – 1728)

Ch. Wolff (1679 – 1754)

bildarchiv preussischer kulturbesitz

(1724 – 1804)

Kodifikační aktivity na území římsko-německé říše

- ne celoříšské zákoníky, ale pouze v jednotlivých zemí
- *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis* (CMBC, 1756)
- *Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten* (ALR, 1794)

Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis (1756)

- pouze soukromé právo
- nebyl výlučný
- přirozenoprávní vlivy jen okrajově

Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten (1794)

- Carl Gottlieb Svarez (Schwarz)
- dvě části
  - I. věcná práva (zahrnující i právo obligační jako způsob nabývání vlastnictví)
  - II. postavení jednotlivce ve společnosti: v rodině a domácnosti, ve společenských skupinách (profesních i politických), poměr jednotlivce a státu

„Velké“ kodifikace občanského práva

- římskoprávní tradice (základní stavební kámen každého občanského zákoníku)
- ovlivnily i právní vývoj jiných zemí
- členění:
  - přirozenoprávní kodifikace
    - Code civil (CC; 1804)
    - Všeobecný občanský zákoník rakouský (ABGB; 1811)
  - novější „pandektistické“ kodifikace
    - německý Bürgerliches Gesetzbuch (BGB; 1896)
    - švýcarský Zivilgesetzbuch (1907, 1911)

Systematika občanskoprávních kodifikací

■ přirozenoprávní kodifikace:

- v podstatě Gaiova systematika
- = práva osobní a věcná, způsoby nabývání vlastnictví

■ BGB a částečně i švýcarský ZGB:

- propracovanější pandektní systém (Georg Arnold Heise v roce 1807)
- = obecná část, právo věcné, závazkové, rodinné (manželské) a dědické

Principy občanskoprávní úpravy

- rovnost před zákonem
- ochrana (soukromého) vlastnictví
- smluvní svoboda

Přirozenoprávní kodifikace

= připomenutí:

- římskoprávní tradice
- Code civil (CC, 1804)
  - revoluce a následné události
  - první konzul Napoleon Bonaparte (1769 – 1821)
- rakouský občanský zákoník (ABGB, 1811)
  - osvícenství (osvícenský absolutismus)

Hlavní rysy přirozenoprávních kodifikací

- výlučnost
- úplnost, jednotnost a obecná závaznost
- uplatnění principů svobody, rovnosti a svrchovanosti

Výlučnost

- působily jako hlavní pramen práva, ne subsidiárně
- zvyklosti či právní zásady se uznávaly pouze, pokud se jich zákon dovolával (*secundum et intra legem*)
- neuznávala se ani soudcovská tvorba práva
= primát psaného práva

Úplnost, jednotnost a obecná závaznost

- v zásadě celé soukromé právo
- nebyly partikulární ani územně, ani stavovsky
- vyvrcholení unifikačních a centralizačních snah v právu

Svoboda, rovnost a svrchovanost

- ústřední princip svobody se odrážel i v systematice (svoboda osobní, vlastnická a smluvní)
  - ochrana/nedotknutelnost vlastnictví
  - smluvní volnost (autonomie vůle)
- formální rovnost před zákonem (dobově ovšem pouze pro muže)
- X princip svrchovanosti = nadřazené postavení jedné osoby nad druhou (= původně především „*pro otce rodin, pány a statkáře*“)

Code civil des Français (CC, CN, 1804)

- vznikl poměrně rychle (1800 – 1804)
- významní právníci ještě předrevoluční éry (Tronchet, Maleville, **Portalis** a Bigot de Préameneau) + **Napoleon Bonaparte**
- nepřijaté návrhy z let 1793 až 1797 /Jean Jacques Régis de Cambacérès (1753 – 1824)/
- přesnost a jasnost vyjadřování (oceňována i stylistická a literární stránka)

Napoleon I.

**Jean Etienne Marie
Portalis (1746-1807)**

Code civil (1804)

- Úvodní titul. **Všeobecně o uveřejnění, účincích a užití zákonů** (čl. 1 – 6)
- **Knihy I. Osoby** (čl. 7 – 515)
- **Knihy II. Věci a různé modifikace vlastnictví** (čl. 516 – 710)
- **Knihy III. Různé způsoby nabytí vlastnictví** (čl. 711 – 2281)

CODE CIVIL
DES
FRANÇAIS.

ÉDITION OFFICIELLE ET TRADUCTION OFFICIELLE

À PARIS,
DE L'IMPRIMERIE DE LA RÉPUBLIQUE
AN XII - 1804.

Úprava rodinného práva

- „nejslabší“ místo zákoníku
- zrovnoprávnění
  - manžela a manželky v letech 1965 a 1985
  - matky a otce v letech 1970 a 1987
  - manželských a nemanželských dětí v letech 1964 a 1972

Uplatnění zákoníku

- bývalé francouzské, belgické a španělské kolonie
- sféra napoleonských výbojů /levý břeh německého Porýní, Lucembursko, Nizozemí (včetně Belgie), Varšavské knížectví, části Itálie a Švýcarska
- pod jeho vlivem občanské zákoníky v Rumunsku 1863, Itálii 1865, Portugalsku 1867, Španělsku 1888
- latinskoamerické země (zvl. Bolívie 1830 a Kostarika 1841, Peru 1852, částečně také Chile 1855)
- africké země (zvl. severoafrické)
- četné země Blízkého východu a jihovýchodní Asie
- zákoníky státu Louisiana (1808, 1825 a 1870) v USA a provincie Quebec (1865) v Kanadě

Všeobecný občanský zákoník (ABGB) – příprava

- novelizace prvního dílu občanského zákoníka (1791) – J. B. Horten
- Západohaličský zákoník – K. A. Martini
- Všeobecný občanský zákoník (ABGB; č. 946/1811 J.G.S.) – F. Zeiller

**Martini, Karl Anton,
Freiherr zu Wasserburg,
* 15. 8. 1726 Revo
† 7. 8. 1800 Wien**

Jurist, naturrechtlicher
Staatsphilosoph
1754 Universitätsprofessor
1782 Staatsrat
1792 2. Präsident der
obersten Justizstelle
Verfasser des
Westgalizischen
Gesetzbuchs (Vorarbeit
zum ABGB)

Zeiller, Franz von
* 14. 1. 1751 Graz
† 23. 8. 1828 Wien

vielseitiger Jurist

Ab 1782

Universitätsprofessor in Wien
(Rektor 1803 und 1807)

1802 Hofrat bei der Obersten
Justizstelle

Schöpfer des Allgemeinen
Bürgerlichen Gesetzbuchs

Referent des 1. Teils des
Strafgesetzbuchs 1803

ABGB – charakteristika

- vyhlášen císařským patentem č. 946/1811 J.G.S.
- pro všechny země rakouské, tj. mimo země koruny Uherské
- 1502 paragrafů
- oceňován pro svůj filozofický základ (Zeiller)
- *„jednotná, celistvá a jasná výstavba a obsahová náplň“*

ABGB – struktura

Úvod (O občanských právech vůbec)

1. Práva osob

2. Práva k věcem

2.1 Věcné a dědické právo

2.2 Závazkové právo

3. Společná ustanovení (zajištění práv, změny a zrušení práv a závazků, promlčení a vydržení)

Odkazy na přirozené právo

- ne mnoho, ale dodávají mu jeho nezaměnitelný rozměr
- 16: *„Každý člověk má vrozená, již rozumem poznatelná práva, a jest ho tedy považovati za osobu. Otroctví nebo nevolnictví a výkon moci k nim směřující nejsou v těchto zemích dopuštěny.“*
  - využíván jako základní interpretační pravidlo u řady ustanovení zákoníku
- 7 ukládá soudci, aby v případě nejasností pozitivního práva rozhodl *„podle přirozených zásad právních“* (*„nach den natürlichen Rechtsgrundsätzen“*)

Bürgerliches Gesetzbuch (1896)

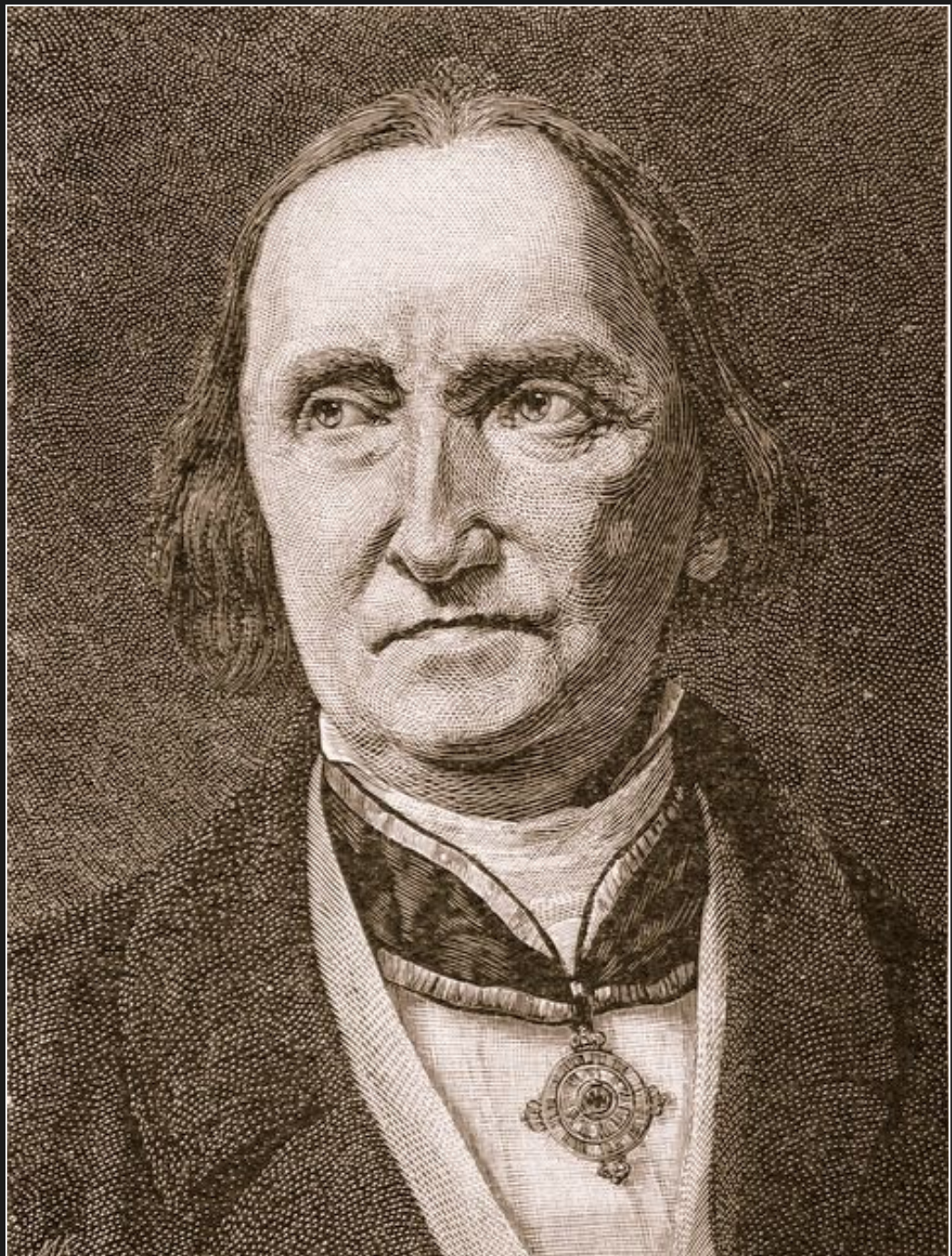
- jiná legislativní technika
- zcela nová systematika
  - 1. kniha **Všeobecná část** (§ 1 – 240)
  - 2. kniha **Závazkové vztahy** (§ 241 – 853)
  - 3. kniha **Věcné právo** (§ 854 – 1296)
  - 4. kniha **Rodinné právo** (§ 1297 – 1921)
  - 5. kniha **Dědické právo** (§ 1922 – 2385)

Zivilgesetzbuch (1907)

- dva samostatné zákony (celkem 2163 čl.)
- vlastní zákoník
  - 1. kniha **Právo osob** (čl. 11 – 89)
  - 2. kniha **Rodinné právo** (čl. 90 – 456)
  - 3. kniha **Dědické právo** (čl. 457 – 640)
  - 4. kniha **Věcné právo** (čl. 641 – 977)
- 5. kniha **Závazkové právo** (čl. 1 – 1186)
- propojení občanského a obchodního práva
- uplatnění v Turecku

Savigny, Friedrich Karl

Thibaut, Anton Friedrich

Cesare Beccaria (1738-1794)

Des
Herren Marquis von Beccaria
unsterbliches Werk
von
Verbrechen und Strafen.

---

*In rebus quibuscunque difficilioribus non expectandum,
ut quis simul et serat et metat; sed praeparatione opus est,
ut per gradus maturefcant. B A C O Serm. Fidel. XLV.*

Auf das Neue
selbst aus dem Italiänischen übersezet
mit
durchgängigen Anmerkungen
des Ordinarius zu Leipzig
Herren Hofrath Hommels.

Breslau,
ben Johann Friedrich Korn, dem ältern.

1 7 7 8.

Kodifikace trestního práva

■ Francie:

- trestní zákoník z roku 1791
- Code pénal (1810), trestní řád (1808)

■ Německo:

- pruský trestní zákoník (1851)
  - ➡ spolkový trestní zákoník ➡ Německý trestní zákoník (1871)
- trestní řízení (1849), trestní řízení (1877)

Rakouské kodifikace trestního práva

- Constitutio criminalis Ferdinanda (1656)
- Trestní zákoník Josefa I. (1707/1708)
- Constitutio criminalis Theresiana (1768/1869)
- Trestní zákoník Josefa II. (1787) + kriminální řád (1788)
- Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích (1803)
- trestní zákoník 1852 (+ vojenský TZ 1855 + trestní řády, poslední 1873)

Trestní zákon z roku 1852

- = modernizující revize hmotněprávních ustanovení zákoníku z roku 1803
- dva díly:
  - o zločinech
  - o přečinech a přestupcích
- liberální zásady (zákonnost, zákaz retroaktivity)
- pregnantní formulace skutkových podstat
(X přežívání dobou překonaných institutů)

Děkuji za pozornost!